

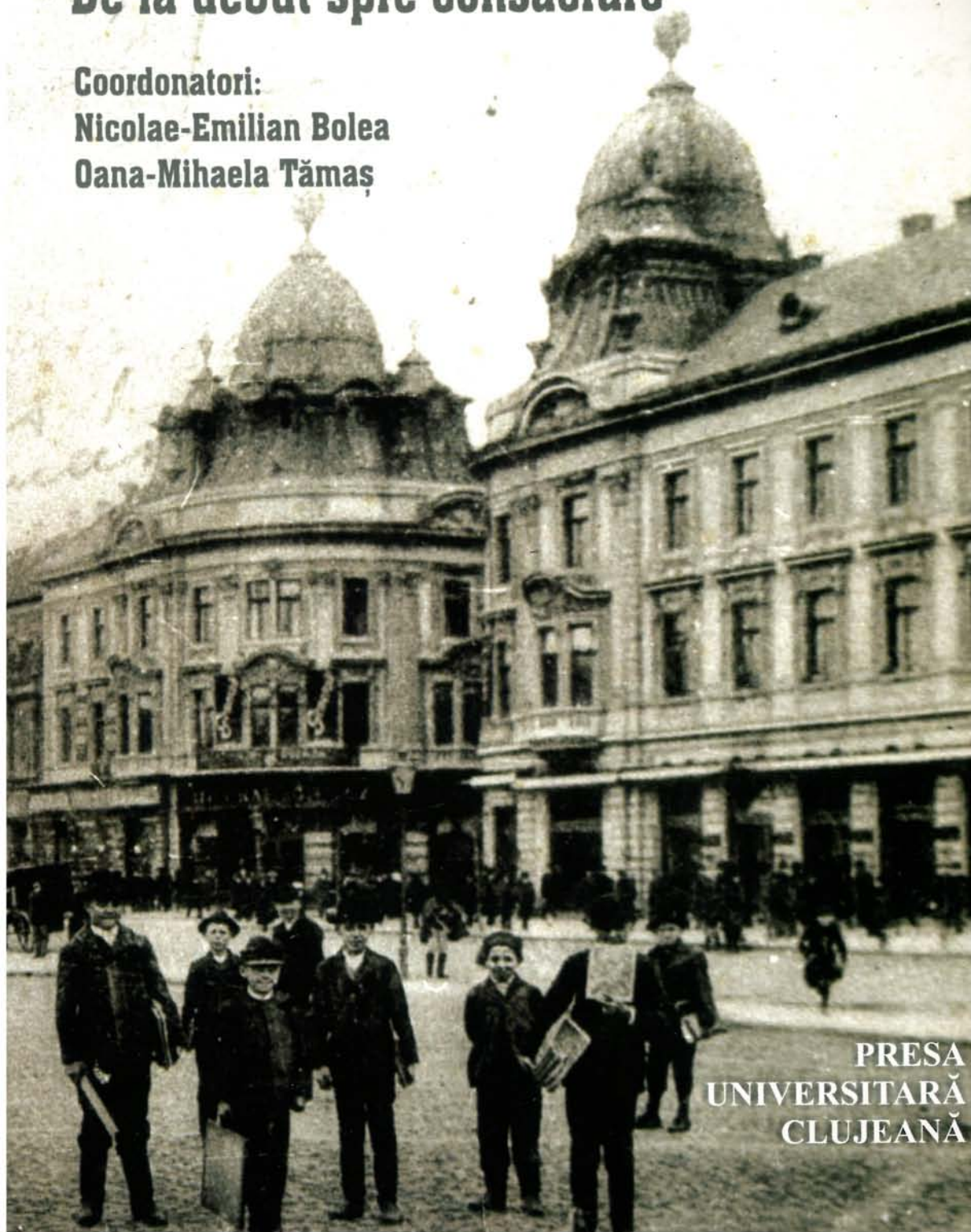
Sub semnul istoriei.

De la debut spre consacrare

Coordonatori:

Nicolae-Emilian Bolea

Oana-Mihaela Tămaș

**PRESA
UNIVERSITARĂ
CLUJEANĂ**

**SUB SEMNUL ISTORIEI.
DE LA DEBUT SPRE CONSACRARE**

*Lucrările Sesiunii Naționale
de Comunicări Științifice Studentești*

*„Anul 2008 la o triplă aniversare.
160 de ani de la revoluția pașoptistă,
130 de ani de la câștigarea Independenței,
90 de ani de la Marea Unire.”*

Cluj-Napoca, 15-18 mai 2008

Coordonatori

Nicolae Emilian BOLEA

Oana Mihaela TĂMAȘ

Presă Universitară Clujeană

2009

CUPRINS

Cuvânt înainte / 9

I. De la Roma la Constantinopol: conspirație și diversiune

Violeta-Maria RĂILEANU, *O altă viziune asupra căderii*

lui Lucius Aelius Seianus / 13

Oana Valentina SORESCU, *Problema deturnării celei de-a patra cruciade:*

două teorii / 27

II. Modernizarea în revoluția de la 1848-1849 din Transilvania:

între local și european

Nicolae-Emilian BOLEA, *Revoluția europeană de la 1848 – ocazie sau cauză*

a manifestațiilor de la 1848 din Transilvania? / 41

Lucian-Dorel TURCU, *Modernitatea politică în viziunea revoluționarilor români*

pașoptiști din Transilvania. Problema cetățeniei / 57

III. Războiul de Independență: reflectare și acțiune politico-diplomatică

Iuliana SRANKO, *Războiul de Independență în paginile revistei*

"Biserică și Școală" din Arad / 73

Oana HAVOR, *Relații politice și diplomatice româno-ruse*

în ajunul recunoașterii Independenței de stat a României / 83

Raluca Adriana ILIONI, *Recunoașterea Independenței României de către Italia / 95*

Alina SAVA, *Delimitarea frontierelor române după Congresul de Pace*

de la Berlin (1878) / 113

IV. Unirea din 1918 în perspectivă istorică și istoriografică

Vasile-Flaviu RUS, *1 Decembrie 1918 în memoria colectivă* / 127

Sergiu Florin DUMA, *Aniversarea la Arad în perioada interbelică
a Unirii Transilvaniei cu România* / 137

V. Perspective social-politice și fenomene demografice

Silviu STOIAN, *Cazacii și imaginea acestora în istoriografia românească.
Contextul politic* / 151

Aurora Mihaela CIOCIU, *De la neînțelegere la divorț. Despre separația cuplului
în Biserica Română Unită. (Studiu de caz: protopopiatul greco-catolic Seini
în a doua jumătate a secolului al XIX-lea)* / 167

Dana Emilia BURIAN, *Violența conjugală la românii din Transilvania
în epoca modernă: cauză sau efect
al debutului procesului de emancipare a femeii* / 175

Réka-Andrea SZÜCS, *Ipostaze ale condiției feminine
în societatea românească și maghiară
din Austro-Ungaria în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* / 187

Mircea-Gheorghe ABRUDAN, *Considerații privind Aristocrația și Burghezia
în Germania wilhelmiană* / 205

Ovidiu Emil IUDEAN, *Petiționarismul românilor năsăudeni
în perioada liberalismului austriac 1860-1867* / 215

Elena-Ioana IGNAT, *Perspectiva generală
asupra vieții copiilor din satele transilvane
în anii Primului Război Mondial* / 235

Oana Mihaela TĂMAȘ, *Alcoolismul – o provocare a statului modern* / 251

Ioan L. ASZTALOS, *Ideea de prohibiție din România reflectată
în „Telegraful Român”* / 267

VI. Instituții și relații internaționale în secolele XX-XXI

Raluca Diana NEGRUȚ, *Corneliu Mănescu, președinte al Sesiunii a XXII-a a Adunării Generale O.N.U. (septembrie 1967 – septembrie 1968) / 279*

Nadejda SANDU, *Cadrul politic al relațiilor moldo-române în timpul guvernării comuniste / 285*

Alexandra TIEANU, *Polonia (1980-1981): criză, speranță și legea marțială / 295*

Claudiu Laurențiu ȚABREA, *Relațiile UE cu statul Israel și Autoritatea Palestiniană*

în cadrul Politicii Europene de Vecinătate / 309

Cătălin Dumitru ROGOJANU, *Strategia de Securitate Națională a SUA (2002 și 2006). O perspectivă comparativă / 327*

VII. Politică și ideologie în România înainte și după 1989

Mihai MUREȘAN, *Ritualul funerar la elita comunistă, reflectat în organul de presă al partidului, ziarul „Scânteia” 1950-1960 / 341*

Loredana POP, *Mesajul opoziției politice în România (1989-1992) / 361*

VIII. Artă și societate

Valentin TRIFESCU, *Arhitectura bisericilor de la Ribița și Crișcior. Țara Crișului Alb (începutul secolului al XV-lea) / 375*

Gabriela RUS, *Culoare și sensibilitate*

(Florile din ultima perioadă de creație a lui Ștefan Luchian) / 391

Bogdan CORNEA, *Valențe stilistice în peisajul grigorescian / 399*

Roxana BĂLĂUCĂ, *Tiparul francez în secolul al XVIII-lea / 421*

Prof. univ. dr. Ioan BOLOVAN, *Postfață / 431*

Lista autorilor / 433

PETIȚIONARISMUL ROMÂNILOR NĂSĂUDENI ÎN PERIOADA LIBERALISMULUI AUSTRIAC 1860-1867

Ovidiu Emil IUDEAN

Intervalul de timp cuprins între 1860-1867, cunoscut în istoriografia ce tratează subiecte referitoare la istoria Imperiului Habsburgic sub numele de perioada liberalismului austriac, a reprezenta momentul de apogeu al vieții politice și sociale a românilor din Transilvania. Pentru prima dată în istoria Transilvaniei, românilor le-au fost acordate drepturi egale cu celelalte națiuni conviețuitoare - maghiari, sași și secui.

Instaurarea acestui regim, favorabil atât românilor din imperiu cât și majorității naționalităților aflate sub stăpânirea coroanei austriece, a fost posibil pe fondul unor modificări a contextului internațional dar și pe cel al unor nemulțumiri interne.

Monarhia Habsburgică traversa în preajma anului 1860 o perioadă de criză. Deși ieșise învingătoare în urma evenimentelor revoluționare de la 1848, în anii ce au urmat până în 1860, politica externă a Austriei a suferit un continuu regres. Războiul Crimeei (1853-1856), în care Austria intervine împotriva Rusiei de partea aliaților anglo-franco-otomani și mai apoi Războiul franco-piemontez-austriac (1859) au aruncat monarhia habsburgică într-o acută criză externă. Regimul neoabsolutist, instaurat după evenimentele revoluționare din 1848, afundă Austria, prin politica sa lipsită de concesi - atât pe plan extern cât și pe plan intern - într-o profundă criză. În acest context politica austriacă oscila între conservatorism și liberalism.¹

Problemelor externe li se adaugă tot mai dese nemulțumiri venite din partea națiunilor aflate sub stăpânirea coroanei habsburgice, cea mai veementă fiind cea maghiară. Soluționarea problemei națiunilor din monarhia Habsburgică devine o chestiune care preocupă tot mai mult cercurile politice

¹ A.J.P. Taylor, *Monarhia Habsburgică 1809-1918. O istorie a Imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, Editura ALLFA, București, 2000, pp. 82-83.

de la curtea lui Francisc Iosif I și bineînțeles pe împărat însuși. Acestei chestiuni i se propuneau două rezolvări. Birocrații germani, adepți ai liberalismului, susțineau oportunitatea menținerii unui stat centralizat, bazat pe o constituție, și în același timp apreciau pozitiv crearea unui parlament central la Viena. De cealaltă parte, conservatorii, reprezentați de marea nobilime proprietară de pământuri, erau adepții acordării fiecărei provincii imperiale a dreptului de a avea dietă proprie, ceea ce însemna o autonomie locală pentru fiecare provincie.²

Primele măsuri care indicau schimbarea politicii monarhiei față de supușii săi au fost înlăturarea guvernării neoabsolutiste – și în special a ministrului de justiție A. Bach –, instaurarea unui nou guvern și, mai ales, convocarea la 5 martie 1860 a Senatului imperial. La lucrările acestuia au participat și 3 senatori români din provinciile imperiale: episcopul Andrei Șaguna pentru Transilvania, marele latifundiar și proeminentul om politic Andrei Mocioni pentru Banat și Nicolae Petrino pentru Bucovina.³

Deși inițial a avut atribuții pur consultative, Senatul imperial a dezbătut în cadrul adunărilor sale necesitatea instaurării unui regim constituțional și au fost supuse votului cele două principii pe baza cărora urma să se reorganizeze imperiul. Senatorii români au avut puncte de vedere diferite, astfel încât Mocioni a votat pentru principiul federalist, Petrino pentru cel al centralizării, în timp ce episcopul Șaguna s-a abținut. Câștig de cauză a avut principiul federalismului.⁴

Senatorii români prezenți la Viena au adresat totodată și un memoriu pe care l-au înmănat împăratului Francisc Iosif I în cadrul audienței obținute la acesta pe 21 august 1860 și prin care se cerea crearea unei mitropolii ortodoxe a tuturor românilor din imperiu. Pe lângă acesta, senatori români aflați la Viena se transformă totodată și în intermediari, căci lor le sunt trimise o serie întreagă de memorii din toate provinciile locuite de români, activitatea petiționară cunoscând un mare reviriment, încurajată de concesiile făcute de regimul absolutist, ale cărui zile erau numărate.⁵ Senatul imperial își încheie lucrările pe 29 septembrie 1860.

Contextul internațional și intern în care se afla Imperiul Habsburgic, precum și concluziile trase în urma lucrărilor Senatului imperial din mai – septembrie 1860, l-au determinat pe împăratul Francisc Iosif să emită, la 20 octombrie 1860, diploma imperială prin care se punea practic capăt regimului absolutist, în locul acestuia instaurându-se unul liberal. *Oktoberdiplom* avea să

² A.J.P. Taylor, *op. cit.*, p. 88.

³ D. Suci, *Antecedentele dualismului austro-ungar și mișcarea națională a românilor din Transilvania 1848-1867*, Editura Albatros, București, 2000, pp. 193-197.

⁴ K. Hitchins, *Afirmarea națiunii: Mișcarea națională românească din Transilvania, 1860-1914*, Editura Enciclopedica, București, 2000, pp. 54-55.

⁵ S. Retegan, *Reconstrucția politică a Transilvaniei în anii 1861-1863*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, pp. 47-50.

fie, cu unele rectificări și completări, legea fundamentală a monarhiei habsburgice până la instaurarea dualismului, în 1867. Promulgarea diplomei din octombrie a reprezentat practic o victorie a susținătorilor dreptului istoric. Principiile fundamentale ale acesteia recunoșteau drepturile istorico-politice ale naționalităților din imperiu prin acordarea unei largi autonomii provinciilor imperiale.⁶

În ceea ce privește Transilvania, *Oktoberdiplom* făcea două referiri de o mare importanță pentru românii din această provincie a imperiului. În primul rând era consacrată constituțional autonomia istorică a Transilvaniei, pierdută în 1848. În al doilea, împăratul dispunea, prin intermediul primului ministru Rechberg, convocarea unei conferințe la care să participe reprezentanți ai tuturor națiunilor conlocuitoare – așadar și a românilor – și ai tuturor confesiunilor.

Efectele diplomei se fac simțite imediat. În presă apar o serie de articole care salută și elogiază gestul monarhului dar care exprimă și punctele de vedere ale unor lideri români față de diploma din octombrie.⁷ Pretutindeni încep să se țină întruniri în care se discută diferite propuneri privind modalitatea de acțiune pe care va trebui să o urmeze mișcarea națională a românilor din Transilvania, mai ales că exista o mare presiune venită atât din partea maghiarilor din Ungaria și Transilvania, care se pronunțau pentru reintroducerea constituției din 1848 și implicit alipirea provinciei la Ungaria, cât și din partea mediilor săsești care revendicau vechile rânduieli ale Pământului Crăiesc.⁸

În contextul intensificării vieții politice românești din întreaga Transilvanie, în ținutul fostului Regiment II de graniță Năsăud, liderii politici și sociali ai românilor din această zonă încep o amplă activitate petiționară, mai bine organizată și mai bogată decât în perioada anterioară – de după desființarea regimentului petrecută în anul 1851 și până în preajma anului 1860 –, al cărui scop era obținerea recunoașterii drepturilor foștilor grăniceri și, mai apoi, de organizarea a ținutului într-un district autonom.

Petiționarismul a reprezentat calea cea mai des folosită de către liderii românilor din Ardeal pentru a face cunoscute instituțiilor centrale ale statului dezideratele lor politice, sociale și culturale. Apărut odată cu mișcarea națională, petiționarismul a fost adoptat ca modalitate de luptă politică și de frunțașii regionali ai românilor ardeleni. Exemplele înalților ierarhi, uniți și ortodocși, aflați cel mai adesea în fruntea petiționarismului național românesc, i-au influențat pe sufraganii acestora, care au purtat la rândul lor o amplă activitate petiționară în cauzele populației pe care o reprezentau.⁹

⁶ V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848-1881)*, Editura Științifică, București, 1974, p. 157.

⁷ V. Netea, *op. cit.*, pp. 158-159.

⁸ S. Retegan, *op. cit.*, pp. 52-53.

⁹ Liviu Maior, *Memorandul. Filosofia politico-istorică a petiționarismului românesc*, Editura Fundației Culturale Române, Cluj-Napoca, 1992, p. 5.

Odată cu numirea, în 1859, a lui Grigore Moisil în funcția de vicar foraneu al Năsăudului, activitatea politică a românilor năsăudeni capătă o nouă organizare, având în frunte o personalitate care, pe lângă funcția pe care o îndeplinea și atașamentul față de populația din rândul căreia își trăgea originile, deținea și calitățile necesare unui adevărat lider politic. Astfel eforturilor solitare de până acum întreprinse de ambițiosul învățător Vasile Nașcu urmau să li se alăture sprijinul constant al vicarului Moisil.

Un prim moment important în activitatea politică a celor doi lideri are loc în vara anului 1859. Pe 2 august 1859, la Năsăud, are loc o nouă întrunire a reprezentanților celor 44 de comune foste grănicerești și a membrilor comisiei fondurilor aleasă în 1851. În cadrul adunării, după ce au fost dezbătute chestiunile referitoare la activitatea de până acum a comisiei și a fost ales un nou președinte al acesteia, în persoana vicarului Moisil, s-a trecut la elaborarea unei noi strategii prin care grănicerii să reintre în posesia drepturilor pierdute în urma desființării regimentelor de graniță. Concluzia participanților la adunare a fost trimiterea unei deputații la curtea imperială de la Viena, alcătuită din Vasile Nașu, Vasile Petri, preotul greco-catolic Simion Flămând și Ioachim Mureșan. Misiunea acestor emisari era aceea de a prezenta în fața împăratului Francisc Iosif I situația fondurilor grănicerești și de a solicita clarificarea acesteia, precum și repunerea foștilor grăniceri în drepturile cuvenite.¹⁰

Ioachim Mureșan, aflat în acea perioada la Pesta, imediat după ce primește scrisoarea lui Nașcu prin care era informat de deciziile luate în cadrul adunării din 2 august 1859, se grăbește să îi răspundă liderului năsăudean, trimițându-i o scrisoare, datată 13 august 1859. În această scrisoare Ioachim Mureșan, ca și absolvent al Facultății de Drept din Viena, își expune concepția sa despre modalitatea în care ar trebui redactat memoriu ce urma să fie înfățișat împăratului de delegația aleasă la 2 august. Astfel tânărul jurist redactează în 6 puncte proiectul său de petiție:

„1) Mai întâi și mai întâi ași zice, că suplica să nu se compună deplin și să nu se provadă cu subscrierile de acasă, ci să se lase în arbitriul deputațiunii, ca ea când i s'ar da arguminte pentru dreptul ținutului chiar în loc în Viena, să le poatrebuiască, fără a fi legate prin subscrierile, ce ar fi puse pe suplica gata de acasă.

2) Locul suplicei să-l suplinească o însărcinare din partea comisiei administrative și din partea celor 88 de triși ai comunităților, unde să-ni se demânde în conștiința cea mai curată și întru toată curățenia sufletului, apărarea cea mai acomodată a dreptului în privința fondului și reprezentarea cea mai sinceră în privința audienței la Maiestate.

3) Doar nu vă voiu supa, dacă voiu observa, că și suplica să fie compusă pe baze juridice astfel, încât ca nestrămutată să poată fi substratul unei pârre judecătorești, precum cazul, de care să ne ferească D-zeu, adecă pentru cazul când Maiestatea nu s'ar îndura a ne asculta rugămintea în favoare, ci ne-ar neferici cu o rezoluțiune negativă.

¹⁰ Nestor Șimon, Vasile Nașcu - Viața și faptele lui, Năsăud, 1911, pp. 173-176.

4) Oare nu ar fi bine ca pe lângă demonstrarea dreptului la fond să se împreune și arătarea celorlalte drepturi de proprietate ce le-a avut ținutul regimentului sub militarie și cele ce le are după descățănire încoace, pentru ca să pună capăt odată tuturor referințelor aceluși ținut cu patria, adecă cu Ardealul și cu statul întreg.

5) Știți, că eu ca neavut cum am fost. Am intrat numai din sâlă în oficiul statului, dar dacă am intrat odată și mi-s`a deschis o cariere poate în vre-o câțiva ani sot arăta ca un adevărat șerb al Românilor din Austria, chiar și eșind din oficiu, spre a mă apuca de altă carieră, poate nu mă veți înculpa dacă voi zice, că e mai bine ca să mă încerc deocamdată a nu-mi periclita viitorul meu, si prin el al bunăvoinței mele și șerbirei pentru bunul comun al nostru.

Prin această frească D-zeu să voiesc a mă scoate de sub onorifica împuterire, ce mi-s`a impus, ci numai voi zic, că ar fi bine pe lângă obligațiunea morală publică, care ne îndatorește pe toți a fi servitorii locului nașterii, să mi-se impună mie de însărcinare încă și o obligațiune morală privată, care mă poate scuti și în pozițiunea mea de oficiant împărătesc. Și știi cum se poate face aceasta fără nici o pedecă? După ce vi-se dă însărcinarea sau plenipotența, să chemați pe tatăl și să-l puneți să scrie și să subscrie cu slove, sau numai să subscrie decherațiunea:

«Eu Ioan Mureșan îndatoresc pe fiul meu Ioachim Mureșan, care se află acum în Pesta, ca să primească această însărcinare a ținutului grăniceresc în privința averii rămasă după desmilitarizarea, că de nu, nu-i voi da părintășca binecuvântare.»

Apoi se poate traduce și nemțește tot acolo și așa iată cu trei rânduri le astupi gura la toți, că te provocă la datorințele de fiu.

6) Ar fi bine, ca să mă înștiințați cu vre-o două zile mai înainte, ca să-mi cer facultate dela președintele. Apoi dacă s`ar putea întocmi lucrul așa ca să sosim într`o Joi, sau într`o Duminică, pentru că atunci se poate căpăta audiența mai lesne.

Între altele, chiar de nu ați împlini nici una din aceste, totuși eu sunt gata a vă însofi și la bine și la rău.”¹¹

Proiectul lui Ioachim Mureșan este bine primit de către liderii din Năsăud care se declară de acord cu cele formulate de tânărul jurist și în consecință se pregătesc să își trimită delegația la Viena. Însă tocmai în aceste momente se iveșc o serie de probleme care pun în pericol trimiterea celor patru deputați la Viena. O primă problemă a fost cauzată de tergiversările autorităților politice din Bistrița de a acorda grănicerilor dreptul de a se înfățișa înaintea împăratului, îndemnându-i pe aceștia să înainteze memoriul lor guvernului de la Sibiu. În realitatea motivul acestor tergiversări era interesul autorităților bistrițene în privința posesiunilor grănicerești la care aveau și ele pretenție – este vorba de câteva proprietăți care vor constitui motiv de litigiu între trei comune ale viitorului District al Năsăudului și alte trei comune săsești. O a doua problema a fost cea financiară. Cheltuielile cauzate de trimiterea deputăției, precum și cele necesare întreținerii celor patru emisari pe durata activității lor din capitala imperială urmau să fie susținute din sume

¹¹ Ioachim Mureșan, „O reprivire peste câțiva ani ai districtului Năsăud în 1872”, în *Gazeta Transilvaniei*, Nr. 240/1907, p. 2.

strânse de la toate cele 44 de comune foste grănicerești. Însă numai o parte dintre acestea au răspuns apelului făcut de liderii politici, celelalte comune căzând în capcana unei campanii de denigrare a fruntașilor năsăudeni dusă de autoritățile ostile retrocedării drepturilor foștilor grăniceri. Intervenția vicarului Moșil prin care amenința autoritățile bistrițene că se va plânge forurilor superioare le determină pe acestea să acorde delegației năsăudene dreptul de a merge la Viena pentru a se înfățișa împăratului. Rămânea însă nerezolvată problema sumelor necesare pentru ca delegația să poată pleca spre capitala imperială, și aceasta tocmai în perioada în care împăratul a emis Diploma din 20 Octombrie 1860, prin care era restabilită vechea organizare în provinciile Imperiului Habsburgic.¹²

În condițiile în care mișcările naționale ale maghiarilor și sașilor din Ardeal începeau să ducă o amplă activitate politică în vederea restabilirii vechii organizări a provinciei și cuprinși de elanul mișcării politice naționale a românilor ardeleni, liderii foștilor grăniceri încep să devină tot mai preocupați de găsirea unei soluții prin care delegația lor să ajungă la curtea imperială vieneză. Îngrijorarea crește la aflarea planurilor de reorganizare administrativă ale maghiarilor și sașilor, prin care fostul District militar al Năsăudului urma să fie încorporat fie districtului săsesc al Bistriței fie unui comitat maghiar.

Rezolvarea acestei situații de grea încercare pentru năsăudeni vine odată cu scrisoarea liderilor mișcării naționale a românilor ardeleni prin care era solicitată trimiterea unor reprezentanți ai foștilor grăniceri care urmau să facă parte din delegația națională a românilor din Ardeal. Aceasta avea să porceadă spre Viena cu scopul de a exprima adeviziunea românilor față de noul regim politic și de a face cunoscute guvernului central dorințele lor privind viitoarea organizare a Transilvaniei.¹³

Profitând de această ocazie liderii politici năsăudeni hotărăsc trimiterea la Viena a delegației compuse din Vasile Nașcu și căpitanii pensionați George Lica și Ioan Purceilă, acestora urmând să li se alature la Pesta și tânărul jurist Ioachim Mureșan. Lor le este înmănată o plenipotență prin care aceștia erau desemnați ca reprezentanți ai tuturor comunelor din fostul Regiment II românesc de graniță. Plenipotența era semnată de vicarul Grigore Moșil și de alți fruntași năsăudeni. În 3 decembrie deputații ajung la Pesta. Cei doi căpitani pensionați își continuă drumul spre Viena în timp ce Vasile Nașcu rămâne la Pesta pentru a redacta împreună cu Ioachim Mureșan memoriul pe care urmau să îl prezinte împăratului Francisc Iosif. Sosirea lui Nașcu în Pesta încărcat cu documente necesare redactării petiției este idilic descrisă de Ioachim Mureșan; „Destul că într-o seară sosește la pesta Vasile Nașcu, arhiva via de pie memorie în cauzele grănițarești și aduce cu sine o pereche de dăsași plini de scrisori și mai vechi și mai noi, și împărtășește știrea, cum că în locul lui Petri și Flămând, au trecut către Viena

¹² Grigore Moșil, „Autobiografie” în *Arhiva Someșană*, nr. 4/1926, pp. 28-30.

¹³ Simion Retegan, *op.cit.*, pp. 64-66.

căpitanii pensionați provizor: Ioan Purceilă și Georgiu Lica." Cei doi, bazându-se pe documentele aduse de Nașcu, redactează petiția foștilor grăniceri năsăudeni și pornesc spre Viena.¹⁴

Ajunși la Viena reprezentanții năsăudenilor se alătură celorlalți delegați ai mișcării naționale a românilor ardeleni. Cei patru emisari năsăudeni activează pe perioada șederii lor în capitala imperială atât în folosul mișcării naționale, cât și în cel al foștilor grăniceri. Năsăudenii iau parte la adunarea din 8 decembrie 1860, prezidată de mitropolitul Șuluțiu, la care participă toți cei 20 de delegați romani aflați la Viena. În cadrul acesteia se decide să se prezinte în fața împăratului pe lângă petiția redactată la Sibiu și un memoriu întocmit de cei 20 de delegați. Acesta era alcătuit în 6 puncte și exprima cererile națiunii române din Transilvania. Compus de Vicențiu Babeș, memoriul a fost scris de către căpitanul pensionat Ioan Purceilă, iar în cadrul audienței din 10 decembrie 1860 a fost prezentat împăratului.¹⁵

După încheierea rolului lor în ceea ce privește mișcarea națională - împăratul acordă românilor dreptul de a convoca o conferință națională (cea de la Sibiu, din 1-4 ianuarie 1861) și de a participa la conferința interetnică de la Alba Iulia din 11-12 februarie 1861- cei patru emisari ai năsăudenilor își direcționează demersurile exclusiv spre îndeplinirea misiunii lor în cauzele comunelor foste grănicerești. În acest sens, cei patru subscriu petiția redactată de Mureșan și Nașcu, datată 10 decembrie 1860, pe care o prezintă împăratului în cadrul audienței din 13 decembrie 1860.¹⁶

Petiția reprezintă cel mai important și cel mai amplu document redactat de liderii foștilor grăniceri în vederea redobândirii drepturilor lor de la desființarea instituției confiniare (1851) și până la acea dată. Petițiunea a fost redactată în 35 de puncte și se întindea „pe vre-o 19 coale”.¹⁷

Purtând titlul de „Petițiunea fostiloru granițari români Nr. 17” documentul, prezentat împăratului Francisc Iosif de cei patru delegați ai năsăudenilor, solicită retrocedarea drepturilor grănicerești către cele 44 de comune care au alcătuit Districtul Militar al Năsăudului între 1764-1851. Scopul petiției este precizat încă din primul paragraf al acesteia: „*Maiestate c.r. apostolică! În restimpu de unusprezece ani a patra ora cuteza poporațiunea fostului regimentu pedestru de graniția alu doilea de români din Transilvani`a Nr.17 a se ivi înaintea Înaltei Maiestăți, Domnului și Împăratului seu, înaintea serenisimului seu Domnu alu oștiriloru spre a încerca cu umilinția pe calea îndurării împărătesci, unu pasu celu mai din urma, dar și celu mai securu în caus`a loru încă ne decisă până acum în privinți`a regulării averei loru comunale și cercuale, care fură schimbate prin ridicarea miliției de graniția din Transilvani`a.*” În continuare sunt prezentate

¹⁴ Ioachim Mureșan, „O reprivire peste câțiva ani...” în *Gazeta Transilvaniei*, nr 241/1907, p. 3.

¹⁵ Simion Retegan, *op. cit.*, pp. 72-73.

¹⁶ Florian Porcius, „Istoricul Districtului Năsăudului” în *Arhiva Someșană*, nr. 9/1928, pp. 48-49.

¹⁷ Nestor Șimon, *op. cit.*, p. 197.

evenimentele în care au fost implicați grănicerii năsăudeni în timpul Revoluției din 1848, menționându-se atât suferințele și distrugerile pricinuite de revoluționarii maghiari populație din districtul militar, cât și fidelitatea grănicerilor batalionului I față de coroana imperială Habsburgică. Ioachim Mureșan și Vasile Nașcu, cei care au redactat petiția, insistă apoi pe momentul 1851, când desființarea regimentului de graniță este primită cu amărăciune de grăniceri. În continuare sunt prezentate cele trei petiții din perioada 1851-1856, precizându-se totodată nedreptățile la care au fost supuși foștii grăniceri prin trecerea averilor lor (pământurile și fondurile bănești) în posesia autorităților fiscale.¹⁸ Pentru a-și susține cererile lor, redactorii petiției, realizează, la mai vechea sugestie a locotenentului George Pop din Leșu, un scurt istoric al zonei Năsăudului. Se insistă în primul rând pe originile îndepărtate ale românilor în aceasta zonă și pe statutul lor de oameni liberi: „Asia numit`a vale a Rocnei, ce se marginesce cu comitatulu Maramuresiului, a fostu locuită de timpi necunoscuți de o poporațiune, care după dreptulu de statu transilvanicu a fostu numerată între asia numiții «diberi»”.¹⁹ Autorii petiției nu uită să precizeze evenimentele care au stat la baza trecerii ținutului Văii Rodnei sub jurisdicția Magistratului Bistritei, în timpul regelui Matia Corvin. Egalitatea în drepturi a românilor din Valea Rodeni și menționarea faptului că drepturilor lor asupra pământurilor posedate nu au fost primite în urma acestei reorganizări administrative, ci că ele datau dintr-o perioadă anterioară sunt punctate de cei doi autori ai petiției: „Asia ținutulu Valei Rocna se puse cu comunitatea Bistriția în egală stare și avea a pretinde aceeași tratare, ce se cuvinea și cetățianiloru orasiului, chiaru și cându nu ar fi avutu mai înainte același drepturi și libertăți. Înse aceste drepturi nu acumu s`au datu Valei Rocnei, ci ele ca nesce drepturi din vecuri, ereditate din gener. În generațiune i s`au garantatu și pentru viitor spre acelu scopu...”²⁰ Scurtul istoric al zonei continuă cu militarizarea începută în anul 1763. Situația pe care o găsesc în privința drepturilor și posesiunilor românilor de aici înalții oficiali militari, însărcinați cu militarizarea zonei, este edificatoare pentru pretențiile năsăudenilor: „Prea plecat`a promemorie sub Nr.8 a primului colonelu de graniția Enzenberg din 11 August 1769 âncă dă granițiarilor unu atestatu documentalu, cumca ei întru adeveru au fostu apăsați de magistratu, dara și ca ei de altmintrea totudeauna au fostu în libera posesiune a moșii și pamentului loru”.²¹ Prezentând istoria populației grănicerești năsăudene în timpul existenței regimentului confinar, autorii petiției menționează atât atribuțiile militare cât și cele civile (administrative, economice –comerțul cu lemn) și ajung astfel la originile celor

¹⁸ „Petițiunea fostiloru granițiaru români Nr. 17 data Maiestății Sale prin deputațiunea împuterită în Audienț`a din 13 Decembrie 1860” în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 12/1862, pp. 94-96.

¹⁹ „Petițiunea fostiloru granițiaru români Nr. 17...” în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 13/1862, p. 99.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 100.

două fonduri revendicate. Sunt precizate pentru ambele fonduri bănești, cel de provente și cel de montur, sursele de venit și scopul acestora: „Temeiulu la acestu fondu s`au pusu cu acei 7799 fl., xari de gloriosa suvenire deamn`a împeresa Meri`a Theresi`a la plânsorile granițiariloru fosti în tabar`a an. 1763 iau dăruitu din iertarea contribuției și fiindcă nu s`au pututu erui cei îndreptățiti la pretensiune, s`au dechiaratu de cătră comand`a regimentului de neîmpartiveri și după sunetulu rescrisului consiliului aulicu de resbelu din 8 Martie 1770 Nr. III. Punctulu 21 sub Nr. 2114 s`au dechiaratu de atari, însumânduse proventeloru regimentului. Aceste provente se și întrebuițiară spre susținerea ofițiriloru administrațiunei militare, precum și spre trebuințele publice a le confiniei.[...] În fondulu de provente curgea și banii, proveniți din tacsele introduse de nou cu însă militarusare ad. din tacsele de mori, esarendări de propinațiune, cârciumitu, vam`a tergului și venitele macelaritului...”, „Dela anulu 1860, după cum suna Nr.18, s`a întemeietu asia numitul fondu de monturu ântâiu din banii repartiți pe case și încassati și a doua din doue treimi a baniloru, cari comunele înseși și au impusu pentru pășiunăritulu munțiloru. În acela curgea, spre imbunetățirea casseloru comunale.”²² Chestiunea munților revendicați este punctată și ea de autorii petiției, precizându-se contextul în care aceste proprietăți, revendicate de foștii grăniceri, au intrat în posesia lor: „După aceasta în anulu 1769, fiindu granițiarii asiediați ca corpu de oserbațiune, provediuti cu și antiuri în contra turcilor, – operațiune desfășurată de grănicerii năsăudeni în timpul războiului ruso-turc dintre 1768-1774²³ - de ei fu` împinsu vulturulu otarului mai cătră Bucovin`a, ce era pe atunci moldovenească, și prin acesta prin ei fură câștigați asia numiții munți revendicați, care după ordinulu gloriosului, de eterna memoria demnului și neuitatului împerațu Josifu II ca coregentu se împărțiră prin pleniputiții comuneloru în anulu 1779 antâia și în anulu 1807 a dou`a ora între comune, după lipsa, și s`au și înscrisu la catastru ca bunu comunalu.”²⁴ O parte importantă a petiției este consacrată demersurilor dar și piedicilor de care au fost nevoiți să se lovească grănicerii în încercarea lor de a reintra în posesia fondurilor. Acestea au fost luate în administrarea erariului financiar în timpul trecerii de la vechea administrație militară la cea nou, civilă, eveniment ce a avut loc în anul 1851, ca urmare a desființării Regimentului II românesc de graniță Năsăud. Istoricul ținutului grăniceresc năsăudean se oprește la momentul adunării din 2 august 1859 și la hotărârile luate în cadrul acesteia.

În ultima parte a petiției sunt formulate și cererile grănicerilor, pe care autorii documentului le redactează în patru puncte. Primul dintre acestea solicita repunerea populației fostului regiment II de graniță românesc în drepturi asupra proprietăților deținute, în conformitate atât cu actele păstrate

²² *Ibidem*, pp. 101-102.

²³ Carol Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania 1764-1851*, Ed. Militară, București, 1973, p. 128.

²⁴ „Petițiunea fostiloru granițiaru români Nr. 17...” în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 13/1862, p. 101.

din timpul regilor maghiari Matia Corvin, Ladislau al II-lea și Ludovic, cât și cu acte emise în perioada Districtului militar al Năsăudului. „1) *Înduri: a staveri și a pune afară de tota îndoieia liber`a însușire originală a poporațiunei și a proprietății posedate de aceasta în moșii, în aratre, livedi, păduri, codri de mediulocu și înalți, munți și a. A fostului cercu alu regimentului alu doilea de graniția românu din Transilvani`a în înțielesulu documentului arătatu în specificațiunea Nr.9, păstratu cu tota supunera dela regii: Matia din 1475, Uladaslaus din 1492 și Ludovicu din 1520, si erași, în înțielesulu sistemei redicarei de graniția, prin care și aceia granițiar, cari mainainte au fostu in stare de supusi domnesci, se declarasere veci omeni liberi, și pe aceștia, dimpreună cu libertățile, dreptățile și privilegiile curgătorie din libera însușire de mai nainte a persoanei și a proprietăților;*”²⁵ Al doilea punct făcea referire la cererile foștilor grăniceri năsăudeni de a se despărți cauzele lor privitoare la proprietăți și fonduri bănești de cele ale regimentului I românesc de graniță de la Orlat, desființat și acesta în 1851. Se încerca prin aceasta urgentarea retrocedării drepturilor grănicerești spre comunele fostului Districtului militar al Năsăudului: „*A pune la cale prea grațiosu despărțirea cauzelor de posesiune și de fonduri ale fostului alu doilea regimentu românu, care prin desmilitarisare, și mai cu seamă în timpurile mai de curendu s`au încurcatu cu causle primului regimentu totu de odată desmilitarisatu;*”²⁶ Punctul al treilea solicita retrocedarea fondului de montur, al cărui nou scop, educativ – acordarea de burse fiilor de grăniceri în vederea frecventării unor instituții de învățământ din Transilvania și din celelalte provincii ale Imperiului Habsburgic – a fost hotărât de comun acord de reprezentanții celor 44 de comune foste grănicerești. Autorii petiției solicitau împăratului dreptul de a dispune de sumele acestui fond, fără mijlocirea altor instituții, singurul organism răspunzător urmând să fie „Comisia fondurilor grănicerești”: „3) *A face prea grațiosu, ca fondulu de monturu destinatu pentru stipendii, în înțielesulu protocolului sub Nr. 33 alu aduniei reprezentanților celor 44 de comune granițiarie, păstratu cu tota autenticitatea, după separarea tuturor veniturilor din munții revendicați incurse dela prima Aprile 1851, se se dee comuneloru împreună cu interesele crescute spre liber`a dispozițiune și nemidiulocit`a administrare.*”²⁷ Ultimul punct al petiției se referă la cererea năsăudenilor ca edificiul fostului „Institut militar” din Năsăud, distrus în timpul evenimentelor revoluționare de la 1848, să fie ridicat din nou, cu scopul de a-și continua rolul educativ avut în aceasta zona, sumele necesare reconstrucției urmând să fie acoperite din fondul de provente, care se afla acum în administrarea autorităților civile: „*A ordina cu mărinimitate preaânaltă, ca edificiului institutului de crescere militariu, care în turburările din 48-49 cadiu victimă patimiloru, și acuma diace în ruine, se se redice spre scopuri școlare, din fondulu proventeloru de graniția, care se transferase dela comand`a regimentului*

²⁵ „Petițiunea foștilor granițiar români Nr. 17...” în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 14/1862, p. 111.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

disfințiatu la dregători`a civile."²⁸ Documentul se încheie cu rugămintea adresată împăratului ca revendicările năsăudenilor să fie soluționate, și, dacă se poate, într-o perioadă cât mai scurtă, autorii încercând sensibilizarea împăratului prin o serie de referiri la loialitatea grănicerilor față de coroana Habsburgică. În final documentul poartă data de 10 decembrie 1860 și locul emiterii lui, Viena, mai jos aflându-se semnături celor patru deputați: Georgie Lica, Joanu Purceille, Basiliu Nascu, Joachimu Muresianu.²⁹

Documentul prezentat în cadrul audienței imperiale din 13 decembrie 1861 reprezintă actul cel mai important redactat de liderii politici năsăudeni de la desființarea regimentului grăniceresc și până la acel moment. Va rămâne actul cel mai reprezentativ pentru orientarea politică a fruntașilor năsăudeni, el rezumând deziderate pentru care se vor lupta aceștia pe toată perioada liberalismului austriac, dar și după semnarea dualismului austro-ungar. Prin revendicările sale clare, programul reprezintă actul cel mai radical realizat de liderii politici ai foștilor grăniceri, petițiile precedente având un caracter mai moderat. Cu toate că nu face referire la clauze susținute de mișcarea națională a românilor din Transilvania, petiția năsăudeană este unul dintre documentele care militează pentru punerea în drepturi a populației românești din Ardeal și pentru respectarea acestora, lucru urmărit și de mișcarea națională. Petiția, așa cum reiese din conținutul ei, are caracter regional, autorii ei fiind interesați în obținerea drepturilor populației din fostul District militar al Năsăudului, lucru care nu-i face însă pe aceștia să se disocieze de mișcarea națională, pentru că toți semnatarii „Petiției foștilor grăniceri” au fost și semnatori ai memoriului adresat împăratului Francisc Iosif în audiența din 10 decembrie 1860.

Petiția prezentată împăratului în cadrul audienței din 13 decembrie 1860 a fost urmată de un nou act, redactat și de această dată de cei doi lideri năsăudeni, Vasile Nașcu și Ioachim Mureșan, în numele foștilor grăniceri. La îndemnul liderilor rămași în Năsăud, cei patru delegați hotărâsc redactarea unei petiții prin care cele 44 de comune care au alcătuit districtul militar de graniță al Năsăudului și care în prezent aparțineau, din punct de vedere administrativ, mai multor cercuri, să fie reunite într-o singură unitatea administrativă. Solicitarea grănicerilor vine în contextul reorganizării administrative a Transilvaniei prevăzută de Diploma din Octombrie. În această nouă petiție autorii ei precizau chiar și numele pe care urma să îl poarte nouă înființata unitatea administrativă – „District al Năsăudului”. Petiția a fost înaintată cancelariei aulice a Transilvaniei purtând data de 30 decembrie 1860. Această a doua petiție din anul 1860 păstrează caracterul radical al primei, însă este mult mai redusă ca și dimensiuni și evident ca și cerințe exprimate. În fapt nu făcea referire decât la înființarea Districtului Năsăudului. „Fiindcă ținutul

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ Ioan Pop, „Mișcări petiționare în ținutul Năsăudului în perioada 1851-1961” în *Marisia*, nr. 10/1980, p. 266.

fostului al doilea regiment de margine era împărțit între preturile din Rodna, Năsăud, Borgo Prund și Șieul-mare, deputațiunea se conzultă între sine la inițiativa lui Ioan Purceilă, care căpătase scrisoare de acasă dela Vasiliu Buzdug și subșternu la cancelariul de atunci baronul Kemény suplica din 30 Decembrie 1860 în care ceru, ca ținutul fostului teritor militar, a cărui ștab era odinioară în Năsăud, cu ocaziunea restatoririi vechilor comitate, să se readune la olaltă sub numirea, de district al Năsăudului.”³⁰

Odată cu redactarea acestei petiții deputații năsăudenilor părăsesc Viena, singurul rămas să continue demersurile pe lângă autoritățile centrale austriece fiind Vasile Nașcu. Într-adevăr, învățătorul originar din Feldru, a purtat o activitate neîncetată, având întrevederi cu numeroși oficiali de la curtea imperială în încercarea lui de a obține rezolvarea în folosul foștilor grăniceri a celor două petiții. Avea însă să lupte împotriva unui experimentat om politic, un adversar al întregii mișcări naționale a românilor din Transilvania - Cancelarul aulic al Transilvaniei, baronul Francisc Kemény. Acesta a fost cel care a prezentat împăratului petiția năsăudenilor referitoare la înființarea Districtului Năsăudului. Referitor la cererea năsăudenilor privitoare la formarea unui district autonom românesc, care să cuprindă cele 44 de comune foste grănicerești, baronul Kemény se pronunță împotriva acestei solicitări. El își susține punctul de vedere bazându-se pe două argumente. Primul este de natură administrativă și se referă la faptul că atât numărul comunelor, cât și cel al populației - aproximativ 30000 de locuitori - sunt insuficiente pentru ca ținutul Năsăudului să fie organizat într-o unitate administrativă autonomă, proprie, propunând constituirea acestuia în „*cel mult un cerc al unei alte jurisdicțiuni*”.³¹ Cel de-al doilea argument reflectă poziția cancelarului vis-à-vis de națiunea română, dar și de temerile sale față de o posibilă creștere a rolului pe care românii l-ar putea avea în noua organizare a Transilvaniei. Temerile sale sunt legate de faptul că ținutul Năsăudului era locuit în majoritate de români - populația de altă naționalitate era foarte redusă în această zonă -, care avea bune cunoștințe militare - rămase din perioada existenței graniței militare - și care se afla la granița cu Principatele Unite. Acest ultimă precizare este subliniată de Kemény, cancelarul dorind să atragă atenția împăratului asupra influenței nefaste pe care ar putea-o avea această apropiere dintre românii din interiorul și din afara arcului carpatic în difuzarea ideii de unitate națională. Folosirea în administrația districtului Năsăudului a unor funcționari români este considerată de Kemény un alt factor ce ar putea încuraja consolidarea relațiilor populației românești din Ardeal cu cea de peste Carpați, în dezavantajul monarhiei habsburgice.³²

³⁰ Ioachim Mureșan, „O reprivire peste câțiva ani...” în *Gazeta Transilvaniei*, nr 241/1907, p.3.

³¹ Nestor Șimon, *op. cit.*, pp. 301-304.

³² Ioan Pop, *op. cit.*, p. 267.

Într-adevăr cancelarul maghiar a făcut încă o dată dovada măiestriei sale diplomatice. Argumentele sale, prezentate viclean înaintea împăratului, fără a lăsa impresia unei atitudini ostile dezideratelor națiunii române și lăsând să se înțeleagă că urmărește doar interesele imperiului păreau că îl vor convinge pe împărat să nu răspundă pozitiv petiției foștilor grăniceri din 30 decembrie 1860. Însă cancelarul era privit cu scepticism de mediile politice germane de la curtea imperială, și tocmai de această adversitate au profitat năsăudenii și în special Vasile Nașcu. Liderul năsăudean are o serie de întrevederi cu arhiducele Rainer și ministrul de stat Schmerling, doi dintre cei mai mari opozanți ai lui Kemény, care devin susținători ai cauzelor grănicerești și în cele din urmă îl conving pe împărat să acorde dreptul grănicerilor de a se organiza din punct de vedere administrativ într-un district autonom.³³

Prin „*Prea înalta hotărâre majestatică din 24 Martie 1861*” împăratul Francisc Iosif acordă foștelor comune grănicerești dreptul de a se organiza într-un district autonom asemănător celui al Făgărașului: „...*teritoriul ce cuprinde raionul fostului al II-lea regiment de graniți romani cu stațiunea statului major Nasaud, are sa formeze un district de sine cu jurisdicțiune proprie, in care administratiunea se va organiza in ori si ce privinta asemenea celui din Fagaras*”.³⁴ În urma prevederilor acestui act liderii năsăudenilor încep primele demersuri în vederea organizării noului district. Astfel se hotărăște ca viitorul District românesc autonom al Năsăudului să fie organizat, asemeni districtului Făgăraș, în patru cercuri: cel al Năsăudului, care avea să cuprindă partea vestică a districtului, cel al Văii Rodnei, de la Feldru înspre Moldova de-a lungul Văii Ilvelor, cel al Văii Bargăului, cuprinzând toate satele de pe această vale și cel al Șieului, alcătuit din sate de pe valea cu același nume.³⁵

O nouă mare problemă se ivește însă pentru liderii politici ai românilor năsăudeni – cea a alegerii unui căpitan suprem (prefect) în fruntea districtului. Acesta trebuia să îndeplinească o serie de condiții pe care fruntașii năsăudeni le considerau necesare, în primul rând fiind apartenența sa la națiunea română și dorința acestuia de a apăra interesele populației românești din district: „*Comite pentru districtul Nasaudului numai să nu fie strain ci roman, pe care sa-l doara de înaintarea romanilor, altfel cu vre-un strain se va starni o mare nemul-tamire*”.³⁶ Fruntașii năsăudeni l-au propus în această funcție pe Alexandru Bohățel, personalitate politică importantă a vremii, care, deși nu era născut în ținutul fostului regiment de graniți de la Năsăud, era un apropiat al grănicerilor încă din timpul evenimentelor revoluționare de la 1848. Candidatul năsăudenilor avea însă să se confrunte cu o serie de contracandidați

³³ Simion Retegan, *op. cit.*, pp. 109-111.

³⁴ „Prea înalta hotărâre majestatică din 24 Martie 1861” în *Gazeta Transilvaniei*, nr 23/1861.

³⁵ Nestor Șimon, *op. cit.*, p. 309.

³⁶ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 27/1861.

susținuți de guvernatorul Transilvaniei, Emeric Mikó, lucru ce va amâna numirea unui căpitan suprem în fruntea districtului.³⁷

Conștienți de importanța acestei probleme, liderii de la Năsăud, în frunte cu vicarul Moșil au decis ca pe 18 aprilie 1861 să fie convocată o conferință a reprezentanților celor 44 de comune ale Districtului pentru găsirea unei soluții. Deciziile luate în urma consultării celor peste 200 de participanți s-au referit la necesitatea trimiterii unei delegații la Cluj care să solicite guvernatorului Mikó sprijin pentru susținerea lui Alexandru Bohățel. Câteva zile după această întrunire a reprezentanților foștilor grăniceri, o deputațiune condusă de prepozitul Macedon Pop, și avându-i în componență pe vicarul Grigore Moșil, Teodor Buzdug, Maxim Lica, Florian Marian și Florian Porcius a fost primită în audiență de către guvernatorul Mikó. În urma prezentării dorințelor populației grănicerești, ai căror reprezentanți erau cei șase delegați, guvernatorul Mikó îi asigură de sprijinul său, astfel încât numirea lui Alexandru Bohățel în funcția de căpitan suprem să se poată face într-un timp cât mai scurt.³⁸

În această perioadă Vasile Nașcu își continuă activitatea sa în folosul românilor năsăudeni. În 26 aprilie 1861 Nașcu este primit în audiență de împăratul Francisc Iosif, căruia îi înmânează o adresă de mulțumire din partea populației pe care o reprezintă față de decizia acestuia de a răspunde favorabil solicitării de înființare a unui district al Năsăudului. În cadrul aceleiași audiențe Nașcu aduce la cunoștința împăratului problema numirii căpitanului suprem al districtului, menționând numele lui Alexandru Bohățel ca și candidat ce beneficia de sprijinul foștilor grăniceri.³⁹

În urma câștigării sprijinului guvernatorului Mikó și mai apoi a împăratului Francisc Iosif I, liderii năsăudeni rămași în reședința districtuală trimit la Viena o adresă către baronului Kemény, prin care își afirmă sprijinul față de numirea lui Bohățel în funcția de căpitan suprem. Această adresa i-a fost înmănată cancelarului Kemény în audiența pe care Vasile Nașcu a avut-o în 14 mai 1861.⁴⁰

În cele din urmă, ca rezultat al demersurilor politice făcute de liderii politici de la Năsăud pe lângă autoritățile superioare din Transilvania și a celor făcute de Vasile Nașcu pe lângă înaltele oficialități de la curtea imperială vieneză și chiar pe lângă împărat, Alexandru Bohățel a fost numit în funcția de căpitan suprem al Districtului autonom al Năsăudului, acesta depunând jurământul de investire în funcție la 18 iunie 1861.⁴¹

³⁷ Ioachim Mureșan, „O reprivire peste câțiva ani...” în *Gazeta Transilvaniei*, nr 243/1907.

³⁸ Macedon Pop, *Activitatea vicarilor foranei episcopesci greco-catolici din districtu Năsăudului*, Budapesta, 1875, pp. 88-89.

³⁹ Nestor Șimon, *op. cit.*, pp. 335-336.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 347.

⁴¹ „Jurământul lui Alexandru Bohățel, Căpitan supreme al Districtului Năsăud, depus în ziua de 18 iunie 1861” în *Foiaia pentru minte, inimă și literatură*, nr. 26/1861, p. 216.

Înființarea districtului autonom a reprezentat o mare realizare politică pentru liderii foștilor grăniceri năsăudeni. Cu experiență dobândită în urma demersurilor întreprinse în vederea înființării districtului năsăudean, fruntașii politici ai populației din nou creată unitate administrativă și-au continuat activitatea politică având ca principal scop rezolvarea chestiunii fondurilor grănicerești și a proprietăților. Acest deziderat al năsăudenilor rămăsese încă nerezolvat de autoritățile centrale de la Viena. Redobândirea fondurilor și a proprietăților foste grănicerești vor constitui principalele obiective politice ale năsăudenilor în anii următori înființării districtului.

Odată cu înființarea districtului mișcarea politică năsăudeană a beneficiat de sprijinul unor instituții administrative locale bine organizate, capabile să coordoneze mai eficient demersurile politice necesare îndeplinirii dezideratelor populației din ținutul Năsăudului.

În cadrul întrunirii comitetului districtual din Năsăud au fost dezbătute, pe lângă problemele referitoare la organizarea districtului și numirea funcționarilor districtuali, și eventualitatea trimiterii la Viena a unei noi delegații însărcinată cu două îndatoriri: prezentarea Maiestății Sale mulțumirile năsăudenilor pentru înființarea districtului și pentru numirea lui Alexandru Bohățel în funcția de căpitan suprem, și readucerea în atenția împăratului a chestiunii fondurilor și a proprietăților grănicerești.⁴²

În acest scop au fost aleși ca și membrii ai delegației prepozitul Macedon Pop, președintele acesteia, vicecăpitanul Grigore Bota și subprefectul Maxim Lica, lor urmând a li se alătura la Viena Vasile Nașcu și doctorul Ștefan Pop. Delegația năsăudeană a ajuns în capitala imperială în iulie 1861, reușind ca până la sfârșitul lunii să obțină două audiențe la împăratul Francisc Iosif I. În prima dintre ele, prin vocea prepozitului Macedon Pop, delegația năsăudeană mulțumește împăratului pentru îndeplinirea solicitării fidelilor săi grăniceri – atașamentul foștilor grăniceri față de monarhia habsburgică este subliniată de Macedon Pop în discursul său – atât în ceea ce privește înființarea districtului cât și în ceea ce privește numirea lui Bohățel în funcția de căpitan suprem. Cea de a doua audiență, obținută la sfârșitul lunii iulie, reprezintă un nou pas al liderilor năsăudeni în rezolvarea chestiunii fondurilor și a proprietăților foste grănicerești. În comparație cu petiția din 13 decembrie 1860, acest nou act al liderilor politici năsăudeni în chestiunea fondurilor este mult mai restrâns, atât în privința dimensiunilor cât și în ceea ce privește pretențiile stipulate. „*Maiestatea Vostra ces. reg. si ap. Desi suntemu petrushi de convingerea, cumca afacerile multifarie ale imperiului pretindu activitatea Mai. V. totuși contandu pre parentiesc`a iubire de dreptate si gratia a M.V. ni luamu cu reverintia libertatea, a ne roga in numele poporatiunei din distr. Naseudului cu supunere omagiala se ve indurati prea gratiosu a lasa se urmedie deciderea pre a-inalta preste rogarile asternute prin mai multe deputatiuni in privinti`a regularei refetintieloru de possessiune si*

⁴² Nestor Șimon, *op. cit.*, p. 377.

stradarea fondurilor..."⁴³ În final prepozitul Episcopiei greco-catolice de Gherla, Macedon Pop, dezmente informațiile aduse la cunoștința autorităților centrale referitoare la intențiile populației din Districtul Năsăudului de a ocupa cu forța proprietățile montane revendicate, catalogându-le ca intrigi țesute de adversarii politici ai românilor năsăudeni.

Demersurile făcute în cadrul celor două audiențe imperiale din vara anului 1861 de către emisarii năsăudeni au avut ca urmare emiterea rezoluției împărătești datată Laxenburg, 27 august 1861. Prin cele 15 puncte ale documentului, Francisc Iosif I, înapoiază proprietățile pe care foștii grăniceri le deținuseră înainte de militarizare și drepturile lor asupra acestora, îi repune pe năsăudeni în posesia fondurilor școlare comunale și ale stipendiilor, obținute din fondul de montur și precizează că până la rezolvarea definitivă a cauzei fondurilor, foștii grăniceri să administreze și să folosească veniturile acestor fonduri.⁴⁴

O altă problemă apărută ca urmare a retrocedării proprietăților a reprezentat-o diferendul dintre comunele săsești Dumitra, Pintic și Iad, și cele românești Rebrîșoara, Nepos, Feldru, Ilva Mică. Pentru rezolvarea acestei situații, care devenise una foarte tensionată datorită confruntărilor sângeroase dintre locuitorii comunelor implicate, autoritățile districtuale năsăudene hotărâsc trimiterea unei noi delegații la Viena, care să prezinte împăratului o petiție în această cauză. Ca membrii ai deputațiunii, însărcinați cu depline puteri în reprezentarea năsăudenilor și a celor patru comune românești implicate, au fost aleși Vasile Nașcu, Ioachim Mureșan și Calistru Tofan. Cei trei delegați pornesc mai întâi spre Cluj. Aici emisarii năsăudenilor copiază din Arhiva Guberniului și din cea a Conventului Cluj-Mănăstur actele necesare susținerii petiției lor. Activitatea acestora de strângere de documente a întârziat cu mai bine de o lună sosirea lor în capitala imperială. Deputații districtului Năsăudului ajung la Viena abia spre finalul lunii noiembrie a anului 1862. Pe 21 noiembrie cei trei sunt primiți în audiență de arhiducele Rainer, căruia îi este prezentată situația atât în privința diferendului cu localitățile săsești cât și în cea a munților revendicați. În urma audienței cei trei delegați obțin promisiunea arhiducelui de a interveni pentru a obține o audiență la împărat pentru năsăudeni. Pe 10 decembrie 1862, Francisc Iosif îi primește pe cei trei reprezentanți ai comunelor grănicerești în audiență, împăratului înmânându-i-se cu această ocazie o petiție în cauza diferendului de hotar. Petiția se întindea pe 46 de pagini și cuprindea, pe lângă cererile de soluționare a acestei cauze, și un scurt istoric al relațiilor de-a lungul timpului dintre românii din ținutul Năsăudului și sașii bistrițeni. Acest istoric era întărit de documente datând din secolul al XV-lea pe care deputații năsăudeni le procuraseră în timpul

⁴³ Macedon Pop, *op. cit.*, pp. 92-93.

⁴⁴ Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001., p. 67.

activității lor în Cluj. Această nouă audiență imperială se încheie cu promisiunea împăratului de a soluționa cauza fostelor comune grănicerești.⁴⁵

În perioada 1862-1865 liderii politic ai năsăudenilor au renunțat să mai trimită petiții către autoritățile centrale de la Viena în ciuda faptului că au avut de depășit o serie de probleme legate de drepturile populației din Districtul Năsăudului. Petiționarismul a fost înlocuit cu demersurile permanente întreprinse de Nașcu în capitala imperială. Liderul năsăudean are numeroase întrevederi cu înalți funcționari guvernamentali în vederea soluționării unor cauze ale foștilor grăniceri.

Principalele revendicări pentru care a luptat Vasile Nașcu au fost legate de cauza cvartirelor și de cea a munților revendicați. Prima dintre cele două cauze se referea la o revendicare a năsăudenilor în chestiunea mai mare a drepturilor de proprietate. Astfel, retrocedarea fostelor proprietăți grănicerești includea și „cvartirele” – clădirile care serviseră pe timpul existenței Regimentului II românesc de graniță ca și imobile destinate ofițerilor încartiruiți în comunele ce alcătuiau Districtul militar al Năsăudului. Evenimentul care a produs nemulțumirea funcționarilor și a populației din district a fost vinderea de către autoritățile financiare din Bistrița a cvartirului supralocotenentului din comuna Maieru. În vederea soluționării acestei cauze Nașcu obține o audiență la ministrul de finanțe Plener în care îi prezintă situația din district și îi solicită rezolvarea acesteia în favoarea foștilor grăniceri. Ministrul îi promite că va rezolva această cauză a năsăudenilor, fapt cu care Nașcu este nevoit să se mulțumească datorită incapacității financiare a autorităților districtuale de a-l mai păstra în Viena. Astfel Vasile Nașcu este nevoit să se întoarcă în Năsăud bazându-se numai pe promisiunile ministrului vienez. Soluționarea acestei cauze a fost dezbătută de liderii năsăudeni în ședința din 2 martie 1863, ajungându-se la concluzia necesității trimiterii unei noi delegații care să reprezinte interesele grănicerilor în fața împăratului Francisc Iosif. La recomandarea lui Nașcu, care dezbătuse problema în audiențele avute la arhiducele Rainer - s-a decis redactarea a două documente, prin care să se solicite: prin prima petiție, acordarea pentru foștii grăniceri a drepturilor asupra cvartirelor, iar prin a doua petiție, sistarea oricăror vânzări a unor imobile sau proprietăți grănicerești până la soluționarea acestei cauze.⁴⁶

Cea de a doua cauză era și ea legată de chestiunea proprietăților grănicerești și se referă la o serie de munți care erau revendicați atât de grăniceri cât și de erariul financiar și de familia Kemény. Ambele cauze nu au putut fi soluționate în ciuda a nenumărate demersuri făcute de frunțașii năsăudenilor atât pe lângă autoritățile vieneze, cât și pe lângă cele ardelene.

Deoarece situația proprietăților grănicerești nu se clarificase nici de-a lungul anului 1864, s-a decis, în cadrul întrunirii membrilor comitetului fondu-

⁴⁵ Iuliu Moisil, „Vasile Nașcu” în *Arhiva Someșană*, nr. 20/1936, p. 409-410.

⁴⁶ Nestor Șimon, *op. cit.*, pp. 472-477.

rilor grănicerești care a avut loc la Năsăud pe 17 septembrie 1865, trimiterea unei noi delegații cu misiunea de a prezenta împăratului o petiție în care se solicita soluționarea cauzei proprietăților grănicerești. Ca urmare a acestei decizii, vicarul Grigore Moșil, președintele comitetului fondurilor grănicerești, a fost însărcinat cu alegerea persoanelor care vor urma să facă parte din delegație și cu realizarea demersurilor necesare trimiterii acestora la Viena. Ca reprezentanți ai năsăudenilor în această deputație au fost aleși Vasile Nașcu, Florian Porcius, Maxim Lica și Vasile Buzdug, iar ca președinte a fost numit prepozitul Macedon Pop. Pe 5 octombrie 1865 cei cinci deputați năsăudeni au fost primiți, în absența împăratului Francisc Iosif, de către arhiducele Carol Ludovic. Macedon Pop îi înmânează petiția năsăudenilor arhiducelui și ține în fața acestuia un discurs din care reies foarte clar cererile populației pe care o reprezenta. Prepozitul Episcopiei unite de Gherla accentuează faptul că foștii grăniceri s-au aflat în posesia pădurilor, pășunilor și munților revendicați cu mult înaintea înființării regimentului de graniță, lucru atestat de documente și că deposedarea acestora de peste 100000 de jugăre de terenuri în favoarea erariului și a familiei Kemény ar provoca mari probleme locuitorilor districtului. Liderul politic și ecleziastic insistă în cuvântarea sa asupra unei soluționări judecătorești și nu politice, făcând astfel aluziei la influența pe care baronul Kemény o avea la curtea vieneză. *„Inaltimea V. imperiala, preastralucite dle arhiduce! Poporatiunea fostului alu 2. reg. rom. Gran. De infanteria, acum distr. Naseudului, ne a incredintiatiu cu missiunea, a asterne Maiestatii Sale o suplica supusa omagiale in cestiunea paduriloru, pasiuniloru si a muntiloru revindicati. Inaltime imperiale! Poporatiunea a poseditu acestea realitati in pace si neconturbata mai multu de o suta de ani, ca o proprietate onesta, adevrata, infierata in cartea funduaria, asiadara intarita prin documente. Acuma se-i iee preste 100,000 jugere de paduri si pasiuni fara a fi intrebata si se se strapuna parte erariului, parte familiei avute Chiminea, ce daca s`ar realisa ar pote produce o confussiune si incurcatura in totu terenului districtului. O ruina totale a poporatiunei pururea credintiose, ba chiar o migratiune in masa. Din acesta situatiune forte periculosa pote scapa pre poporatiune prea-inalt`a gratia a Maiestatii Sale c. r. si ap., cavalerescului si prea-gratiosului nostru monarchu; pentru aceea indresnimu a aduce umilit`a rogare in numele poporatiunei, ca despre posesiunea loru se nu se decida pre cale politica, ci pre aceea cale care in sensulu legiloru positive sustatorie singura si esclusivu e chiamata a decide despre alu meu si alu teu, adeca pre calea juridica, si prin urmare se se sistodie tote pertractarile politice, poporatiunea se se lase si apere in posesiunea tuturoru aceloru obiecte cari le-a avutu atatu pre tempulu sustarii institutuluide granitia, catu si la desfiintaria urmata din consideratiuni mai inalte de statu si le posiede si acum de facto, din contra toti aceia cari facu ori-ce pretensiune, sub ori ce preteste, se se indrume pre calea legeri.”*⁴⁷ În urma acestei audiențe solicitarea năsăudenilor privitoare la proprietățile lor a fost satisfăcută, munții revendicați rămânând în posesia foștilor grăniceri.

⁴⁷ Macedon Pop, *op. cit.*, pp. 95-97.

Acesta avea să fie ultimul demers petiționar al românilor năsăudeni până la semnarea dualismului austro-ungar, însă petiționarismul a continuat să fie folosit ca și instrument politic pe toată durata secolului al XIX-lea, mai ales că majoritatea oamenilor politici năsăudeni au adoptat pasivismul ca și modalitate de exprimare politică.

În anii liberalismului austriac mișcarea politică năsăudeană a fost una dintre cele mai active din cadrul mării mișcări naționale a românilor transilvăneni. Cu toate că a avut un caracter îndeosebi regional, cu revendicări referitoare la ținutul Năsăudului și la populația din această zonă, mișcarea politică năsăudeană a luptat în cauze specifice mișcării naționale cum ar fi egala îndreptățirea a populației românești, folosirea limbii române în administrație, libertatea alegerii funcționarilor administrativi, reorganizarea administrativă a ținuturilor locuite de români ținându-se cont de opinia acestora etc. De altfel liderii politici ai năsăudenilor au luat parte la marile proiecte - conferințe naționale și deputații la curtea imperială vieneză - integrându-se în planurile fruntașilor politici ardeleni.

Principalele realizări ale liderilor politici năsăudeni în perioada liberalismului austriac, în care petiționarismul a reprezentat principala armă politică, au fost înființarea Districtului autonom al Năsăudului și rezolvarea unor aspecte legate de redobândirea unor drepturi materiale - fondurile grănicerești și proprietățile montane - ale populației din ținutul fostului Regiment II de graniță Năsăud.

The Petitioner character of the Romanians in the Nasaud country during the Austrian Liberalism

The Austrian liberalism signified the climax of the political and social life for the Romanian people of the Austro-Hungarian Empire.

After the revolutionary events of 1848-1849 and the takeover of a Neo-absolutist government, the Austro-Hungarian monarchy enters a decade of internal and external political crisis. This period comes to an end with the October 1860 Diploma and the institution of the liberal regime.

These transformations affect all the Romanians from the imperial provinces. The political and social leaders of the Romanians develop a wide petitionary activity in the former Second Border Regiment of Nasaud. Their main demands were: the reclaim of rights upon the mountains and the school funds and the formation of an autonomous district of Nasaud. During 1860-1867, the former border guards obtained solutions to most of their demands as a consequence of the numerous delegations sent to Vienna and the memoranda brought before the emperor Francis Joseph I. The 1860-1867 period known as the Austrian liberalism remains in the collective memory of the people in Nasaud county as one filled with important achievements in the history of the area.

PERSPECTIVĂ GENERALĂ ASUPRA VIEȚII COPILOR DIN SATELE TRANSILVĂNENE ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Ioana Elena IGNAT

Lucrarea de față este o încercare de a pătrunde într-o lume mai puțin cunoscută a secolului XX. Este vorba de universul copilăriei din spațiul satului transilvan de-a lungul anilor Primului Război Mondial. Acesta este un subiect care până în prezent a fost puțin abordat, în favoarea unor subiecte, considerate mai importante, cum ar fi viața pe front, analiza armamentului din dotare și altele asemenea.

Aidoma oricărui alt război, prima conflagrație mondială nu a implicat doar participanții direcți, adică forțele militare, ci au fost implicați și cei de acasă, femei, bătrâni și chiar și *copii*, ultimii fiind implicați în mod indirect în război.

În cuprinsul acestei lucrări mă voi opri la analiza câtorva aspecte ale vieții copiilor, considerate a fi un prim eșalon de analiză în șantierul unei asemenea cercetări. Este vorba de aspectul demografic, urmat de cel al educației, al vieții în familie dar și atitudinea statului și a celor rămași acasă față de copiii orfani în urma pierderii taților lor pe front. Acestor elemente de analiză le-am adăugat și o tentativă de analiză psihologică, venită din partea unei persoane nespecializate în speranța că va fi un impuls pentru cei ce lucrează în domeniu pentru un studiu specializat.

Subiectul abordat necesită o analiză pluridisciplinară. Pentru început m-am oprit asupra aspectului demografic, foarte important pentru a observa efectele pe termen scurt sau mediu. Mișcarea naturală a populației, prin natalitate, mortalitate și chiar nupțialitate este cea mai semnificativă pentru a observa schimbările imediate din societate. Dar nu este suficientă pentru a înțelege tot ceea ce s-a întâmplat și cum a fost posibil să influențeze ceea ce a urmat.

Un alt aspect important al lucrării de față este *educația* de care au beneficiat sau nu copiii din satele transilvănene. Școlile nu au fost închise dar frecvența a scăzut considerabil datorită necesității înlocuirii părinților și fraților